

21. Харченко С.В. Управлінські аспекти забезпечення результативності використання потенціалу підприємства / С.В. Харченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8(98). – С. 141 – 149.

22. Явдак М.Ю. Критерії оцінки результативності діяльності підприємства / М.Ю. Явдак // Бізнес Інформ. – 2011. – № 11. – С. 70 – 74.

23. Axson David A.J. Best practices in planning and performance management: Radically rethinking management for a volatile world / David A.J. Axson. – Canada: Wiley, 2010. – 320 с.

24. Hansen M.T. The Best-Performing CEOs in the World / M.T. Hansen, H. Ibarra, U. Peyer // Harvard Business Review. – 2013. – № 01–02. – P. 81 – 95.

25. HBR's 10 Must-Reads on Strategy. – Boston : HBR, 2011. – 143 p.

26. Kaplan R.S. The Strategy – Focused Organization: How Balanced Scorecard Companies Thrive in the New Business Environment / R.S. Kaplan, P.P. Norton. – Boston: Harvard Business School Press, 2001. – 352 с.

27. Management: skills & application / Richard P. Rue, W. Leslie. – Boston : Irwin Inc., 1992. – 576 p.

28. Strategic management: concepts & applications / Samuel G.Gerto, J.Paul Peter. – 3-rd ed. – Inc.in a joint venture with Austen Press. 1995. – 688 p.

Рецензент: В. Г. Шинкаренко, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013 р.

УДК 334.012.64(477.72):330.3

КАРПІНСЬКА Г.В., канд. екон. наук, БУТЕНКО І.А., аспірант,
*Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
НАН України, м. Одеса*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

***Анотація.** Наведено результати дослідження тенденцій розвитку малого підприємства в Херсонській області по відношенню до загальних тенденцій розвитку суб'єктів малого бізнесу в Україні, визначено пріоритетні напрями його розвитку в регіоні та запропоновано заходи щодо створення сприятливих умов його діяльності.*

***Ключові слова:** малий бізнес, пріоритетні напрями його розвитку, стан малого підприємства у Херсонській області.*

КАРПИНСКАЯ Г.В., канд. экон. наук, БУТЕНКО И.А., аспирант,
*Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований
НАН Украины, г. Одесса*

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В ХЕРСОНСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация. Приведены результаты исследования тенденций развития малого предпринимательства в Херсонской области по отношению к общим тенденциям развития малого бизнеса в Украине, определены приоритетные направления его развития в регионе и предложены мероприятия по улучшению условий его деятельности.

Ключевые слова: малый бизнес, приоритетные направления его развития, состояние малого предпринимательства в Херсонской области.

G. KARPINSKAYA, Cand. Econ. Sc., I. BUTENKO, Postgraduate,
*Institute of problems of market and economyko-ecological researches of
NAN of Ukraine, Odessa*

PRIORITY DIRECTIONS OF DEVELOPMENT SMALL BUSINESS OF KHERSON REGION

Abstract. The article contains results research on trends of development of small business in the Kherson region in relation to the general trends small business development in Ukraine, identified priority areas small business in the region and are suggested measures to improve conditions for its activity.

Key words: small business, priority directions of his development, state of small enterprise in the Kherson region.

Постановка проблеми. Становлення малого бізнесу в Україні проходить у динамічних умовах. З перших років здійснення економічної реформи в Україні відбулося швидке зростання недержавного сектора економіки, яке супроводжувалося збільшенням кількості суб'єктів малого бізнесу. Так, у 1996 р. нараховувалося 93 091 мале підприємство, на кінець 2000 р. в Україні налічувалось близько 200 тис. малих підприємств (діючих – близько половини). Всього в малому підприємстві було зайнято близько 2,7 млн чол., що становило 9 % працездатного населення країни, яке виробляло 11 % загального виробництва продукції. Проте після набуття чинності нового Податкового кодексу України показники розвитку малого

бізнесу суттєво погіршилися. Так, кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення знизилась у 2010 р., порівняно з 2009 р., майже на 15 % малих підприємств, фізичних осіб-підприємців – на 32 %. Таке скорочення відбулось вперше з 2006 р. Кількість зайнятих у малому бізнесі у 2010 р. скоротилась більш ніж на 23 %. Крім того, у 2010 р. зменшилися й обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) у 2009 р. – на 15 %, а порівняно з 2006 р. – на 25,4 %. Що стосується тенденцій розвитку малого підприємництва в регіонах України, слід зауважити, що Україна являє собою сукупність неоднорідних територій з особливими властивостями, тому рівень розвитку малого підприємництва в різних областях не однаковий і значною мірою залежить від особливостей економічного і природно-ресурсного потенціалу окремих регіонів, їх можливостей у вирішенні загальнодержавних стратегічних завдань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми ефективного розвитку регіонів та підтримки малого бізнесу висвітлені у працях А.І. Бутенко, З.С. Варналія, Л.І. Воротіної, І.Г. Ганечко, О.В. Жука, А.А. Кисельова, Н.Ф. Колесник, Л.В. Мельника, П.О. Мягкова, С.К. Реверчука, А.А. Шулуса, Ю.Ю. Юрченко та інших учених-економістів. Разом з тим теоретико-методологічні та практичні питання розвитку та підтримки пріоритетних видів малого бізнесу в контексті розвитку регіону ще не повною мірою досліджено та розроблено.

Формулювання цілей статті. Основними завданнями цього дослідження є визначення пріоритетних напрямів розвитку малого бізнесу (на прикладі Херсонської області) для розробки пропозицій щодо створення сприятливих умов його функціонування на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Херсонська область має виключно вигідне економіко-географічне положення. Виходячи до Чорного й Азовського морів, область має можливість успішно розвивати рибальство, суднобудування, портове господарство, зосереджувати на берегах морів здравниці, використовувати мінеральні та рибні ресурси морів, добувати морську сіль, морські водорості тощо. Алювіальні ґрунти дніпровських долин дають можливість вирощувати городні культури і на цій базі зосереджувати

консервні заводи для консервування овочів і фруктів. Вихід до морів дає можливість району успішно спілкуватись із прилеглими територіями, із зарубіжними державами. На території області наявні копалини різноманітних цінних глин, піску, гравію. Також видобувають торф та мергель.

Що стосується тенденцій розвитку малого підприємництва в регіоні по відношенню до загальних тенденцій розвитку суб'єктів МП в Україні, то слід зауважити, що одним з показників розвитку малого підприємництва, який використовується у порівняльному аналізі, є кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення. Останніми роками кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення в Херсонській області менше середнього показника по Україні (70 підприємств) [1, 2, 3]. Зокрема у 2011 році цей показник по області склав 56 малих підприємств (рис. 1).

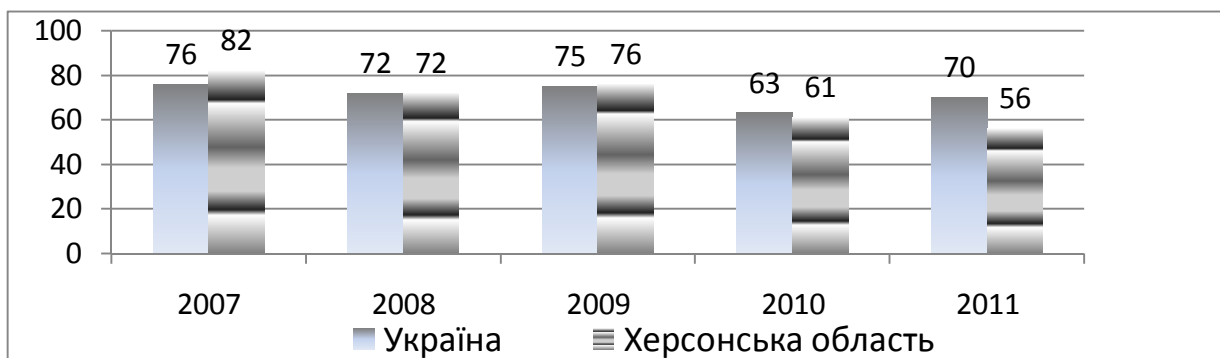

Рис. 1. Кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення, одиниць

Вагому соціальну роль малого бізнесу в розвитку регіону визначає його здатність до створення нових робочих місць. Щоправда, у малому бізнесі області, як і в Україні загалом, з 2004 року спостерігається тенденція до скорочення кількості як зайнятих працівників, так і найманих.

Демографічна ситуація в Херсонській області серед південних регіонів України залишається найбільш складною і відносно однорідною. Для області характерним залишається природне зменшення населення. На сьогодні коефіцієнт народжуваності (на 1000 осіб наявного населення) складає 11,1, смертності – 14,6. Таким чином природний приріст є негативним (–3,5). Відповідно загальна чисельність працюючих щороку зменшується.

У 2011 році на малих підприємствах області було зайнято 37,3 % працівників від загальної кількості зайнятих, що на 10,7 % більше середнього показника по Україні (26,6 %) [5]. Найбільша кількість зайнятих працівників спостерігається у сфері торгівлі та побутового обслуговування населення – 21073 особи (53,4 % від загальної кількості) на малих підприємствах у сільському господарстві – 8210 осіб (20,8 %), у промисловості – 6494 особи (16,5 %), в будівництві – (9,3 %). Загальна кількість найманих працівників в області так само щороку зменшується, як і кількість зайнятих на підприємствах області (табл. 1).

Таблиця 1

**Кількість зайнятих та найманих працівників
на малих підприємствах Херсонської області [4, 5]**

Показники	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
Кількість зайнятих працівників на малих підприємствах, осіб	47399	45733	44221	42733	39467
у % до загальної кількості зайнятих працівників всіх підприємств	35,0	35,6	37,4	38,7	37,3
Кількість найманих працівників на малих підприємствах, осіб	44611	42583	40520	38833	38052
у % до загальної кількості найманих працівників всіх підприємств	33,6	34,0	35,3	36,5	36,5

За видами економічної діяльності суттєвою є кількість найманих працівників на малих підприємствах у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві – 8089 осіб, у торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 7937 осіб та у промисловості – 6395 осіб. Зріс відсоток до загальної кількості найманих працівників на малих підприємствах, що працюють у сфері діяльності готелів та ресторанів з 61,7 % у 2010 році до 71,7 у 2011 році, у будівництві (з 65,2 % до 69,3 %), у сільському господарстві (з 28,9 % до 31,9 %).

Щороку зростає рівень заробітної плати найманих працівників на малих підприємствах, що пов'язано, в першу чергу, зі збільшенням законодавчо встановленого розміру мінімальної заробітної плати.

У 2010 році середньомісячна заробітна плата одного найманого працівника на малому підприємстві склала 1033 грн і проти попереднього року зросла на 16,3 %; у 2011 році середньомісячна заробітна плата становила 1213 грн, що більше минулорічного показника на 17,4 %. Незважаючи на збільшення рівня оплати праці найманих працівників на малих підприємствах області, цей показник є нижчим від середнього рівня по Україні загалом: у 2010–2011 роках – на 44,3–50,0 % (рис. 2).

Рис. 2. Середньомісячна заробітна плата найманих працівників на малих підприємствах Херсонської області, грн [4, 5]

Малими підприємствами області у 2011 році реалізовано 32,4 % від загальної кількості реалізованої в області продукції (робіт, послуг). По Україні в середньому цей показник нижче на 19,3 % і становить 13,1 %. У 2011 році обсяг реалізованої малими підприємствами продукції (робіт, послуг) зріс, порівняно з 2010 роком, на 11,5 %.

За внеском в обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) провідне місце займають підприємства торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку.

Фінансовий результат діяльності малих підприємств у 2011 році має негативне значення – 14,7 млн грн, у 2010 році значення показника було позитивним (63,3 млн грн). Частка малих підприємств, які отримали прибуток у 2011 році, складає 66,9 % до загальної кількості малих підприємств і збільшилася на 10,0 % порівняно з

попереднім роком. Загальний фінансовий результат прибуткових малих підприємств у 2011 році склав 607,8 млн грн.

Збиток у 2011 році отримали 33,1 % малих підприємств, і їхній загальний результат склав 622,5 млн грн [5]. Найкращі результати діяльності спостерігаються у суб'єктів малого підприємництва, що працюють у сфері сільського господарства, мисливства та лісового господарства. У 2011 році 85,4 % підприємств цієї сфери отримали прибуток, у 2010 році – 74,3 %, а у 2009 році – 64,7 % від загальної кількості малих підприємств. Позитивне сальдо їх фінансового результату зростає за останні три роки більш як на 50 %. Ці підприємства отримали у 2011 році 381,2 млн грн прибутку, або 62,7 % від загального прибутку малих підприємств усіх сфер діяльності.

За останні три роки щорічно погіршується фінансовий результат малих підприємств, що працюють у сферах будівництва, торгівлі автомобілями та мотоциклами, їх технічного обслуговування та ремонту, у сфері діяльності транспорту та зв'язку й у сфері операцій з нерухомим майном, орендою, інжинірингу та надання послуг підприємцям. У сферах фінансової діяльності та освіти фінансовий результат малих підприємств, навпаки, щорічно покращується.

На відміну від розвинених країн, де найбільш динамічно розвиваються послуги з обслуговування підприємницької діяльності та інноваційної діяльності, в області провідне місце продовжує займати торгівля. За цих умов необхідними є поглиблення змін у секторальній структурі малого підприємництва та активна підтримка державою пріоритетних видів економічної діяльності.

Результати дослідження економіко-географічного положення та сучасного стану розвитку малого бізнесу в Херсонському регіоні дозволили визначити пріоритетні напрями його розвитку (табл. 2).

Орієнтуючись саме на пріоритетні напрями і виходячи з наявних матеріальних, природних і трудових ресурсів, територіальні регіональні й місцеві влади повинні розробляти програми сприяння малому бізнесу відповідних видів, передбачаючи для них створення сприятливих умов діяльності, зокрема:

– Концентрація фінансової допомоги на пріоритетних видах підприємницької діяльності шляхом цільової підтримки.

Таблиця 2

**Пріоритетні види малого підприємництва
в районах Херсонської області**

Пріоритетні види малого підприємництва	Райони Херсонської області
Рослинництво (виращування зернових та технічних культур, овочівництво, виращування фруктів, декоративне садівництво та виращування продукції розсадників)	Бериславський; Білозерський; Великолепетинський; Великоолександрівський; Верхньорогачинський; Високопільський; Генічеський; Голопристанський; Горностаївський; Іванівський; Каховський; Нижньосірогозький; Нововоронцовський; Новотроїцький; Скадовський; Чаплинський
Тваринництво (розведення великої рогатої худоби, розведення овець, кіз, коней; розведення свиней; розведення птиці; розведення інших тварин)	Бериславський; Білозерський; Великолепетинський; Великоолександрівський; Високопільський; Генічеський; Голопристанський; Каланчацький; Каховський; Нижньосірогозький; Нововоронцовський; Новотроїцький; Скадовський; Чаплинський
Рибне господарство та виробництво рибної продукції	Генічеський; Горностаївський; Новотроїцький
Переробка продукції сільського господарства: зернових, овочів, фруктів, м'яса, молока	Бериславський; Білозерський; Великолепетинський; Великоолександрівський; Високопільський; Голопристанський; Іванівський; Нижньосірогозький; Скадовський; Чаплинський
Добування та виробництво солі	Генічеський; Голопристанський
Добування піску та глини	Іванівський; Каланчацький; Нижньосірогозький; Цюрупинський
Добування вапняку, гіпсу та крейди	Великоолександрівський; Голопристанський
Виробництво сучасних будівельних матеріалів (пінобетон, тротуарна плитка)	Іванівський; Каланчацький; Нижньосірогозький; Цюрупинський
Виробництво цегли, черепиці та інших будівельних виробів з випаленої глини	Іванівський; Каланчацький; Нижньосірогозький
Виробництво керамічних виробів не для будівництва	Іванівський; Каланчацький; Нижньосірогозький
Будівництво та реконструкція готелів, кемпінгів, мотелів у пунктах курортної зони	Бериславський; Білозерський; Генічеський; Голопристанський; Горностаївський; Каланчацький; Нововоронцовський; Новотроїцький; Скадовський; Цюрупинський; Чаплинський
Будівництво інфраструктури сервісу вздовж автодоріг	Білозерський; Горностаївський; Каланчацький
Науково-пізнавальний туризм та рекреаційно-оздоровчі послуги	Бериславський; Білозерський; Генічеський; Голопристанський; Горностаївський; Каланчацький; Нововоронцовський; Новотроїцький; Скадовський; Цюрупинський; Чаплинський

– Підвищення рівня підприємницької активності сільського населення.

– Переорієнтація діяльності сільського населення на діяльність у виробничій сфері шляхом зміцнення кооперації між сільгоспвиробниками, підприємствами агропереробної та харчової промисловості з метою виробництва екологічно чистих харчових продуктів і текстильних виробів та створення цілісних виробничо-інтегрованих систем, що спеціалізуються на туризмі, виробництві сувенірів та текстильної продукції.

– Підвищення рівня використання наявного інтелектуального та наукового потенціалу регіону задля розробки бізнес-проектів, щодо раціонального та еколого-зберігаючого використання аграрного потенціалу регіону.

– Підвищення рівня використання наявного інтелектуального та наукового потенціалу регіону задля розробки бізнес-проектів, щодо використання енергозберігаючих технологій, нетрадиційних видів і джерел енергії, зокрема на основі відходів сільськогосподарської продукції.

– Формування в регіоні мережі установ, які надаватимуть підтримку малим підприємствам у пошуку потенційних партнерів для співпраці.

– Створення баз даних щодо фондів нежитлових приміщень, незавершеного будівництва, виробничих площ і невстановленого обладнання.

– Забезпечення доступу суб'єктів малого і середнього підприємства до майнових баз даних.

– Забезпечення пільг в оподатковуванні і орендній платі для пріоритетних видів малого бізнесу.

– Впорядкування діяльності Фонду підтримки малого підприємства у Херсонській області, зокрема: створити сайт, на якому розміщувати умови конкурсів на отримання фінансової, організаційної та інших видів допомоги та їх результати, розробити та оприлюднити методику вибору підприємницьких проектів на конкурсі для надання підтримки, а також іншу, необхідну для підприємців, інформацію.

Висновки. Таким чином, у статті запропоновано заходи щодо створення сприятливих умов розвитку малого бізнесу, що дозволять

поліпшити стан та рівень використання підприємницького потенціалу області, збільшити кількість малих підприємств у структурі економіки регіону, сприятимуть зростанню прибутковості сектора малого підприємництва, скороченню безробіття, що, у свою чергу, буде сприяти вирішенню ключової проблеми розвитку регіону – проблеми соціальної справедливості.

Література

1. Діяльність суб'єктів малого підприємництва: статистичний збірник / за редакцією І.М. Жука. – К.: Державна служба статистики України. – 2010. – 204 с.
2. Діяльність суб'єктів малого підприємництва: статистичний збірник / за редакцією І.М. Жука. – К.: Державний комітет статистики України. – 2009. – 185 с.
3. Діяльність суб'єктів малого підприємництва: статистичний збірник / за редакцією І.М. Жука. – К.: Державний комітет статистики України. – 2008. – 182 с.
4. Статистичний щорічник Херсонської області за 2011 рік: статистичний збірник / за редакцією В.А. Вознюка. – Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області. – 2012. – 523 с.
5. Діяльність підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності Херсонської області: статистичний збірник / за редакцією В.А. Вознюка. – Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області. – 2011. – 136 с.

Рецензент: О.М. Криворучко, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ
Стаття надійшла до редакції 20.03.2013 р.